

AUKŠTOJO MOKSLO IR PEDAGOGŲ RENGIMO PROBLEMOS

Europos aukštojo mokslo erdvės idėja: Bolonijos deklaracija – lūkesčiai ir sprendimai

Birutė Pociūtė

Vilniaus universitetas

Straipsnyje pateikiami pagrindiniai Bolonijos deklaracijos teiginiai apie ypatingą universitetų vaidmenį plėtojant Europos kultūrą ir kuriant Europos aukštojo mokslo erdvę. Aptariami numatomi sprendimai nacionaliniu ir instituciniu lygiu bei sunkumai realizuoti Deklaraciją.

Aukštasis išsilavinimas tapo visuomenės prioritetu. Tik išsilavinusi visuomenė pajėgi plėtoti šalies ekonomiką ir užtikrinti aukštą gyvenimo kokybę bei veiksmingai reaguoti į globalius šiuolaikinio pasaulio pokyčius. Pastaruosius dešimtmečius vykstanti intensyvi aukštojo mokslo plėtra kelia daug problemų, racionalus jų sprendimas leistų realizuoti sudėtingą tikslą – sukurti žinių visuomenę Lietuvoje.

Šio straipsnio uždaviniai:

- aptarti pagrindinius aukštojo mokslo tikslus įgyvendinant Bolonijos deklaraciją;
- išanalizuoti pagrindines problemas, kylančias įgyvendinant Deklaraciją;
- aptarti studijų programas ir aukštojo mokslo finansavimą įgyvendinant Deklaraciją.

Bolonijos deklaracijoje pabrėžiamas ypatingas universitetų vaidmuo plėtojant Europos kultūrą, kuriant Europos aukštojo mokslo erdvę, atkreipiamas dėmesys į europiečių bendradarbiavimą aukštojo mokslo srityje.

Aukštasis mokslas, ypač universitetinis, turi įtakos kultūrai, o ji savo ruožtu aukštajam mokslui. Aukštasis mokslas yra kuriamas visuomenės ir jis kuria visuomenę. Atsako į visuomenės reikalavimus, bet kartu yra ir mados diktatorius, formuojant šiuos reikalavimus. Aukštojo mokslo ir visuomenės santykiai yra abipusiškai determinuoti. Tai – partnerystės santykiai. Universitetai ir kitos aukštojo mokslo institucijos rengia jaunimą darbiniam gyvenimui ir, be jokios abejonės, privalo atsižvelgti į darbo rinkos poreikius. Šiuolaikinės visuomenės darbdaviai taip pat turi atsižvelgti į aukštos kvalifikacijos darbuotojų gebėjimus, įgūdžius, jų sėkmingo darbo poreikį ir galiausiai į pasitenkinimo darbu poreikį. Aukštajam mokslui būtinas finansavimas, tačiau vyriausybė, kuri per finansų kontrolę stengiasi kontroliuoti akademinį gyvenimą ir laisvę, rizikuoja turėti tik vidutinybių intelektualinį elitą ir specialis-

tus be iniciatyvos. Moksliniai tyrimai, kuriuos atliekant atsižvelgiama į socialinius ir politinius poreikius, gali klestėti tik laisvo tyrimo atmosferoje. Ir nėra vienareikšmio atsakymo, kaip pasiekti šių dviejų kraštutinumų pusiausvyrą, kaip suderinti visuomenės ir aukštojo mokslo interesus, siekiant besimokančiųjų žinių bei socialinio kapitalo pažangos, o tai savo ruožtu lemia ir šalies ekonominį augimą. Bet o, iš šiuolaikinių aukštojo mokslo institucijų tikimasi formuoti tokias savybes, kurios leistų bendruomenėms gyventi pagal siūlomas idėjas, tikslus ir vertybes, kaip pabrėžiama Bolonijos deklaracijoje, „plėtoti supratimą vertybių ir priklausomybės bendrai socialinei ir kultūrinei erdvei“. Taigi Bolonijos deklaracija šiandien yra vienas iš pagrindinių dokumentų, žyminčių Europos aukštojo mokslo raidos posūkį.

Pasirašiusios šią deklaraciją 29 šalys laisvaliaja išipareigojo reformuoti savo aukštojo mokslo sistemą, priartinti prie Europos lygio. Bolonijos deklaracijoje pabrėžiama būtent sutartėjimo idėja ir atmetama standartinė unifikuota Europos aukštojo mokslo sistema, pabrėžiama pagarba fundamentaliems autonomijos ir įvairovės principams. Taigi Deklaracija reflektuoja paiešką bendro europietiško atsako į bendras Europos problemas, poreikį stiprinti intelektinę, kultūrinę, socialinę, mokslinę ir technologinę dimensijas. Tai reiškia, kad reikia plėtoti žinių Europą, stiprinti demokratines ir taikias visuomenes, kurti tikrą Europos darbo rinką, skatinant studijų ir užimtumo mobilumą, įgyvendinti *Bologna Magna Charta Universitatum 1988* ir kt.

Bolonijos deklaracija nėra politinis pareiškimas. Tai tam tikra veiksmų programa, turinti aiškiai apibrėžtą tikslą: sukurti iki 2010 metų Europos aukštojo mokslo erdvę. Deklaracijoje

je apibrėžiami ir specifiniai tikslai: bendra ir aiški akademiųjų laipsnių sistema visose šalyse, ECTS – suderinta kreditų sistema, europietiška dimensija garantuotos įgyjamos kvalifikacijos kokybės ir likusių studentų, universitetų personalo ir specialistų mobilumo kliūčių pašalinimas.

Aiški ir palyginama laipsnių sistema turėtų padidinti užimtumą darbo rinkoje, stiprinti tarpautinį konkurencingumą, skatinti mobilumą. Tokia laipsnių sistema turėtų būti orientuota į lanksčią nuorodą kvalifikacijoms: ne rigidiškas 3–5–8 modelis, bet kreditams ekvivalentus (1 akademiniai metai = 60 ECTS kreditų), bakalauro studijos (3–4 metai), magistro studijos (ne mažiau kaip metai) ir doktorantūra. Be to, kreditai turėtų būti įvesti ir į ne aukštojo mokslo institucijų studijų programas. Deklaracijoje nurodoma būtinybė palengvinti mobilumą: studentų mobilumas susijęs su kreditų pripažinimu ir perkėlimu; dėstytojų, mokslininkų, administratorių – pripažįstant jų patirtį be jokio išankstinio nusistatymo. Judėjimo laisvė Europoje ir už jos ribų turėtų išplėsti studentų galimybes studijuoti pagal įvairines programas, lavinti profesinius įgūdžius, relevantiškus Europos darbo rinkai, o dėstytojais ir mokslininkais galėtų efektyviai panaudoti savo dėstyto ir mokslinių tyrimų galimybes.

Kooperacija studijų ir mokslinių tyrimų srityje remiasi naudojamų vertinimo kriterijų ir metodologijų palyginimu, švietimo kokybės standartų, atitinkančių Europos kokybės lygį, aprašymu ir nepriklausomu išoriniu aukštojo mokslo institucijų bei šalies švietimo sistemų įvertinimu.

Tokie yra pagrindiniai Bolonijos deklaracijos teiginiai. Kokių tikimasi veiksmų? Tikima-

si, kad Deklaracijos inspiruotos nacionalinės reformos keis studijų programas į dvipakopę struktūrą, pirmajai pakopai skiriant trumpesnę laiką. Be to, bus aiškiai apibrėžtos galimybės pereiti iš vienos pakopos į kitą, o kokybei įvertinti bus pasitelkti išorės ekspertai. Instituciniu lygmeniu pagrindiniai darbai bus susiję su studijų programų turiniu, stengiantis jį padaryti lankstesnį, dinamišką, profesiskai relevantinį, labiau internacionalų ir daugiadisciplininį. Numatyta steigti naujas vertikalios arba horizontalios modelio magistro studijų programas. Šiose programose turėtų būti realizuojama tęstinio mokymo idėja, skatinamas studentų judėjimas iš vienos sistemos į kitą. Ir Europos lygmeniu tikimasi didesnio valstybių bendradarbiavimo, konsultacijų, studijų apie kvalifikacijų struktūrą, kreditus, studentus, mokyimo kokybę. Tai būtų formalusis Bolonijos deklaracijos aspektas.

Kitas aspektas, deja, nėra toks optimistinis ir gražus. Vienaprasmiškai aišku, kad reikia reformų. Atsižvelgiant į masinį aukštojo mokslo pobūdį, tęstinį mokymą, studentų įvairovę ir konkurenciją reikia iš naujo įvertinti egzistuojančią aukštojo mokslo sistemą. Kvalifikacinių sistemų įvairovė nebėra pranašumas, o tampa studentų mobilumo ir apskritai darbo jėgos mobilumo besivienijančioje Europoje kliūtimi. Taigi reformos prasideda. Atsiranda pirmo laipsnio, arba bakalauro studijų, programos, gerokai trumpesnės studijos vietoje įprastų ilgų studijų, adaptuojama kreditų sistema. Institucijų autonomija derinama su vis didesne apskaita. Universitetinio ir neuniversitetinio išsilavinimo sektorių sąsajos tampa vis mažiau aiškios. Neuniversitetinis sektorius siekia įgyti artimą universitetui statusą arba asocijuotis su universiteto statusu ir pan. Bendra visų ins-

titucijų tendencija reformuotis dažniausiai nepagrįsta informacija, ką daro kiti, kokios šio proceso kryptys ir dinamika. Vyriausybės rodo nepagrįstą susidomėjimą trumpesnėmis ir pigesnėmis studijomis, kai teorinėms disciplinoms lieka vis mažiau vietos. Universitetinis išsilavinimas vis dažniau „proftechnizuojamas“, prisidengus darbo rinkos reikalavimų formuluotėmis. Juk kad ir kaip vertintume bakalauro studijas, tenka pripažinti, kad tai tik nebaigto aukštojo išsilavinimo analogas. Darbo rinkai reikia įvairios kvalifikacijos darbuotojų, bet pemelyg sureikšminant pirmos pakopos vertę, lengvai galima pakliūti į deprofesionalizacijos pinkles. Be to, universitetų misija nėra būti tik „profesine“ mokykla.

Pesimistai, kalbėdami apie Bolonijos deklaracijos įgyvendinimą, pažymi, kad didelių reformų tikriausiai nebus, tik „etikečių“ keitimas ir mechaniniai sprendimai (pavyzdžiui, trumpinti pirmos pakopos studijas arba tik jas finansuoti, prisidengus Bolonijos deklaracija; nesiimti realios studijų programų pertvarkos, o tik pakeisti vieną kitą disciplinos pavadinimą; studijų programos turinį determinuoti nepagal šiuolaikines žinias ar reikiamą darbo rinkai kompetenciją, bet turimais savo institucijų ištekliais ar katedrų interesais ir pan.). Dėmesio sulauks tik smulkūs sprendimai, įvairios detalės, o bendrieji dėsningumai bus ignoruojami, investicijos nepakankamos ir nepastovios. Svarbiausia, kad tiek bakalauro, tiek magistrantūros bei doktorantūros studijų conceptualizacijos stoka ribos sprendimų efektyvumą, kuriant ir įgyvendinant šias programas.

Nepaisant įvairių priežasčių, kodėl reikia keisti studijų programos turinį, reformuojant jas tenka spręsti akademinio ir profesinio lavinimo santykio problemą. Svarbūs, be abejo,

yra ir kiti programų rengimo kriterijai, bet būtent akademinio ir profesinio lavinimo santykis lemia turinio kryptį bei rengiamo specialisto kvalifikaciją.

Aukštojo mokslo institucijos yra svarbiausias etapas rengiant jaunos žmonės profesinei karjerai. Tai labiausiai diferencijuotas, specializuotas ir susijęs su profesijomis mokymasis. Aukštojo mokslo institucijos, ypač universitetai, sprendžia ne tik profesinio rengimo, bet ir bendrojo bei akademinio lavinimo užduotis. Universitetinės studijos mažiau tiesiogiai ir ne tiek aiškiai siejamos su profesiniu lavinimu negu kitos profesinio lavinimo įstaigos. Tai ne tik todėl, kad daugeliui profesinių užduočių reikia gerai išlavintų intelektualinių savybių, ne vien tam tikrų profesinių įgūdžių, bet ir dėl to, kad universitete yra lavinamas kritinis ir kūrybinis mąstymas. Universiteto auklėtiniai turi sugebėti ne tik spręsti esamus profesinius tikslus, bet ir kelti naujus darbo uždavinius, kurti naujas profesines veiklas, spręsti netipines profesines problemas. Dabar iš esmės keičiasi universitetinių studijų ir darbo pasaulio santykiai. Aukštojo mokslo institucijos ne tik rengia socialinio elito bei intelektualinių profesijų atstovus, bet turi būti pasirengusios rengti specialistus vadinamosioms vidutinio lygio profesinėms funkcijoms atlikti. Tai, kas vadinama masiniu aukštojo mokslo pobūdžiu, dažnai ir siejama būtent su tokios kvalifikacijos darbuotojų rengimu.

Rūpestis universiteto auklėtinių įsidarbinimu skatina peržiūrėti požiūrį į studijų programas. Tai reiškia, kad daugiau dėmesio turi būti skiriama taikomosioms disciplinoms, kurios lavina profesinius studentų įgūdžius, reikalingus konkrečiam darbui. Tai daroma įvairiai. Atsiranda naujų studijų programų, kurios yra

tiesioginis atsakas į naujas darbo vietas (pvz., socialinis darbas) arba įvedamos specializacijos į esamą programą. Galimi ir kiti variantai, tarkime, gali būti siūdomi tik tam tikros disciplinos, tiesiogiai susijusios su profesine veikla, bet gali būti ir stambesni vienetai, derinantys keletą kursų iš įvairių mokslo sričių (pvz., humanitarinių ir socialinių mokslų). Tokių disciplinų ar jų derinių atsiranda vis daugiau. Be to, studentams siūloma ir įvairių disciplinų, kurios tiesiogiai nėra susijusios su profesine veikla, bet gali būti naudingos įsidarbinti arba tolesnei profesinei karjerai (pvz., įvairių kalbų mokymasis).

Ne tik praktinio pobūdžio disciplinos profesiskai orientuoja studijų programas, bet ir įvairi profesinė praktika, integruota į programas, sudaro galimybę studentams įgyti darbo patirties, lavina profesinius įgūdžius bei moko atlikti įvairius profesinius vaidmenis.

Studijų programos turėtų būti labiau orientuotos į studentus ir grindžiamos būsimų profesionalų kompetencijomis. Daug svarbių parametrų lemia programos turinį ir struktūrą: universiteto ir fakulteto tradicijos; tarptautinio mokslinių ir profesinių žinių lygio atitikimas; dėstytojų kompetencija ir motyvacija; galimas valstybės ar kitoks išorinis reguliavimas; studentų gabumai, bendro išsilavinimo lygis ir motyvacija; perspektyvos darbo rinkoje; darbaviečių ir profesionalų organizacijų pageidavimai. Be abejo, kiekviena šalis skiriasi ir savo filosofija, suprantant edukacines studijų programų funkcijas. Kaip nurodo U. Teichler (1996), Prancūzijos universitetams būdingesnis profesinis rengimas, Vokietija savo programas grindžia žiniomis, o Didžiosios Britanijos universitetai labiau kreipia dėmesį į asmenybės lavinimą. Dar didesnė pastebima mokslų

profesionalizacijos įvairovė. Humanitariniuose ir socialiniuose moksluose akademinės vertybės labai dažnai konfliktuoja su profesiniais reikalavimais, todėl studijų programose sunku rasti teorinių ir taikomųjų disciplinų pusiausvyrą. Ir atvirkščiai, profesiniai reikalavimai tiesiogiai atsispindi medicinos, inžinerinių, teisės, vadybos mokslų studijų programose.

Studijų programos gali būti labai specializuotos arba labai bendros, susietos su tam tikra moksline disciplina, arba jungti keletą disciplinų, orientuotos tik į žinias ir kognityvius įgūdžius arba į nekognityvias asmenybės dimensijas ir pan. Studijų programos tikslai ir pobūdis priklauso nuo to, kaip universitetai ar kitos aukštosios mokyklos interpretuoja darbo rinkos reikalavimus ir apskritai aukštojo mokslo ryšius su darbo pasauliu. Vienaip ar kitaip, tačiau programas keisti būtina. Tam reikia aukštojo mokslo institucijos lankstumo įvertinant ir pergrupuojant savo potencialą bei atsižvelgiant į Vyriausybės, akademinę asociacijų ar profesionalų organizacijų reikalavimus. Be abejo, akademinio ir profesinio lavinimo santykis studijų programoje yra subtilus dalykas ir nėra vienareikšmiško atsakymo, koks turi būti šis santykis.

Studijų programų realizavimas labai priklauso nuo aukštojo mokslo finansavimo. Būtent per finansavimą gali būti daromas vienoks ar kitoks spaudimas ir studijų trukmei, ir studijų programų turiniui bei studijų kokybei.

Taigi, kas moka už privilegiją mokytis universitete? Tai fundamentalus klausimas, atsakymas į kurį susijęs su daugeliu aukštojo mokslo problemų. Valstybei reikia aukštojo mokslo institucijų rengti aukštos ir aukščiausios kvalifikacijos specialistus visoms gyvenimo sritims, specialistus, kurie spręstų ateities darbo

reikmes, prisidės prie šalies ekonominio augimo ir visuomenės gerovės.

Šiuo požiūriu, kaip teigia J. R. Haughas (1992), galima diskutuoti, ar valstybė:

- norės daryti viską, kas įmanoma paskatinti jaunos žmonės siekti aukštojo mokslo;
- norės ir sugebės turėti naudos iš savo išsimokslinusių piliečių;
- yra pasirengusi finansuoti aukštąjį mokslą iš valstybės biudžeto.

Kita vertus, studentams studijos patrauklios, nes jas baigę turės gerai mokamas pareigas ir aukštą statusą visuomenėje. Taigi studentai ir (arba) jų šeimos turėtų būti pasirengę iš dalies dengti studijų išlaidas. Diskusija, kuris turi daugiau naudos iš aukštojo mokslo: visuomenė ar individas, kiek sureikšmina šią problemą. Iš principo tiek individas, tiek visuomenė turi naudos. Tačiau akcentai į vieną ar kitą pusę jau lemia švietimo politiką finansavimo srityje (moka valstybė ar individai). Vienareikšmiško atsakymo, kas geriau, teisingiau, racionaliau ar ekonomiškiau, nėra. Kiekviena šalis ieško sprendimo būdo įvertindama savo galimybes, tačiau nediskriminuodama savo piliečių, kai yra ribojamas vietų skaičius universitetuose argumentuojant bloga finansine valstybės padėtimi ir kartu deklaruojamas nemokamas mokslas. Nepateisinami yra ir finansavimo ribojimai (arba prasta biudžeto sudarymo metodika), kai universitetai yra priversti dirbti turėdami neadekvatų skaičių personalo, bibliotekos blogai aprūpinimos knygomis ar žurnalais ir pan.: studentai tokiu atveju įgyja tik „popierinę“ kvalifikaciją.

Kaip pažymi P. M. Le Wasseur (1996), daugelis OECD šalių nuėjo tris etapus tokia chronologine tvarka:

- 1) greitos ekspansijos periodas, atsakant į studentų reikalavimus;

2) bandymo įveikti lėšų stagnaciją ir mažėjimą fazė;

3) dabartinė aukštojo mokslo institucijų būklė, kaip rezultatas besikeičiančių pagrindinių valstybės institucijų ir aukštųjų mokyklų santykių: padidėjęs visuomenės dėmesys aukštųjų mokyklų lėšų apskaitai ir su tuo susijęs kokybės reikalavimas.

Tokie veiksniai kaip energijos krizė, konkurencija dėl pinigų su kitais visuomenės sektoriais – sveikatos apsaugos ir socialinės rūpybos, taip pat bendra visuomenės nuostata, kad universitetai buvo finansuojami pakankamai (t. y. galėjo ir gali „išgyventi“ ir menko finansavimo sąlygomis) skatina aukštųjų mokyklų biudžeto mažinimo politiką.

Aukštasis mokslas yra brangi paslauga, todėl yra suprantamas visuomenės dėmesys universitetų finansavimo problemoms. Situacija nėra paprasta tuo požiūriu, kad vyriausybės siekia plėsti studentų priėmimą (tai yra pažangi tendencija šiuolaikinėse visuomenėse) ir kartu mažinti mokymosi išlaidas. Kaip teigia R. Barnett (1995), valstybė tikisi, kad ateities studentai turėtų būti mokomi mažesnėmis sąnaudomis negu praeityje, o tai motyvuoja plėtoti aukštojo mokslo įvertinimą, vartoti tokią sąvoką kaip „efektyvumas“. Taip programuojamas studentų skaičiaus didinimo ir kainos už studijų paslaugą mažinimo konfliktas. Matyt, pagrįstai galima kelti klausimą: ar yra įmanoma išlaikyti studijų kokybę, didinant vartotojų skaičių ir mažinant kainą? Kol kas niekas nepateikė recepto, kaip tai būtų galima padaryti.

Daugelis universitetų vadybininkų, taip pat Pasaulio banko, UNESCO, OECD dokumentai siūlo visišką arba dalinį privataus kapitalo pritraukimą, gerinant finansines aukštųjų mokyklų galimybes įgyvendinti masinį studentų

mokymą ir išsaugoti bei gerinti kokybę. G. Williamsas (1996) aprašo šešias tokias galimybes:

- universitetai veikia kaip komercinė organizacija;

- universitetai veikia kaip ne pelno įstaiga (lėšų įgijama iš visuomeninių fondų, daugiausia iš biudžeto arba iš privačių fondų);

- valstybiniai universitetai svarią dalį savo pajamų gauna iš studentų mokesčių;

- valstybiniai universitetai savo pajamas papildoma teikdami paslaugas kaip ir privatus sektorius;

- valstybiniai universitetai perduoda aprūpinimą subsiduojamų paslaugų privačioms agentūroms (bendrabučiai, valgyklos, sporto klubai, universitetų knygynai, leidyklos ir kt. padaliniai teikia paslaugas kaip privačios organizacijos);

- valstybiniai universitetai įgyja ir tvarko savo išteklius pagal rinkos kriterijus.

Tokie finansavimo modeliai taikomi daugelyje šalių, skiriasi tik vieno kurio modelio dominuojanti pozicija arba šių modelių taikymo proporcijos.

Studentų mokesčiai tampa vis svarbesniu daugelio šalių aukštojo mokslo finansavimo šaltiniu. Niekam nekelia abejonių, kad universitetinis išsilavinimas individui naudingas ne tik intelektualiu, bet ir ekonominiu bei socialiniu požiūriais. Todėl studentų investicijos į savo išsilavinimą yra pagrįstos, ypač kai vyriausybės vis sunkiau finansuoti aukštąsias mokyklas. Tačiau toks finansavimo posūkis verčia universitetus orientuotis į vartotojus ir veikti kaip verslo organizacijai. Mėginimai rasti būdą, kaip racionaliai tvarkyti finansus – tai būtų studentų mokesčiai ar įvairiausių komercinių projektų generavimas, dažnai sukelia tam tikrą įtampą tarp universiteto administratorių

ir akademinio personalo. Dėstytojai ir mokslininkai reikalauja teisės dėstyti ir atlikti mokslinius tyrimus, kurie, jų nuomone, yra akademiškai ir socialiai vertingi. Tuo tarpu aukštojo mokslo finansininkai skaičiuoja tokios veiklos kainą ir ar universitetas pajėgus mokėti. Universitetams kreipiant savo veiklą privataus modelio link, tokia akademinio personalo ir administracijos įtampa turi tendenciją stiprėti.

Apibendrinant galima padaryti tokias išvadas:

- Reikalavimai aukštojo mokslo institucijoms keistis nėra unikalūs. Universitetų–valstybės–vartotojų santykių pokyčius lemia didžiuliai technologijų pasikeitimai, skatina greitas pramonės ir ekonomikos augimas. Valstybės finansuojamos aukštojo mokslo įstaigos atsakingos už studijų ir mokslo nacionalinių poreikių įgyvendinimą. Privataus kapitalo finansuojamos aukštojo mokslo institucijos linkusios parduoti tai, ką nori pirkti vartotojai. Tačiau universitetai yra atsakingi ir už daugelį kitų dalykų: už būsimų profesionalų kokybę, pasaulio pažinimą, kultūrą ir galiausiai už tiesą. Taigi universitetai buvo, yra ir bus aukš-

čiau už visas politines ir rinkos madas;

- Bolonijos deklaracija, pabrėždama svarbų Europos universitetų vaidmenį plėtojant europinę kultūrą, aiškiai identifikuoja studentų, darbo rinkos ir mobilumo poreikius. Tačiau įgyvendinti pagrindinius Bolonijos deklaracijos teiginius bus nelengva. Universitetų konservatyvumas arba vyriausybių neaktyvumas gali tapti tokio keitimosi kliūtimi. Įtampa tarp internacionalizacijos ir globalizacijos, tarp globalizacijos ir finansavimo, universitetinio išsilavinimo bacheloro ir magistro lygiu konceptualizacijos stoka, ryškūs įvairių Europos šalių universitetų ir universitetų šalies viduje skirtumai ir t. t. komplikuos adekvatų Bolonijos deklaracijoje iškeltų problemų sprendimą;

- didelis Bolonijos deklaracijoje trūkumas yra tai, kad visiškai neakcentuojama mokslo tiriamoji veikla, o ji yra svarbiausia universitetų veiklos dalis;

- universitetai turi keistis. Bolonijos deklaracija ir kviečia universitetų bendruomenes dalyvauti šiame procese, nes būtent universitetų bendruomenės aktyvumas lems tokių reformų sėkmę.

The Bologna Declaration stressed the central role that European universities should play in developing

LITERATŪRA

1. Lietuvos aukštojo mokslo finansavimas naujajame tūkstantmetyje. Vilnius, 2000.

2. „The European Higher Education Area“ Joint Declaration of the European Ministers of Education Convened in Bologna on the 19th of June 1999.

3. Barnett R. Improving Higher Education, 1995. SRHE and open University Press.

4. Williams G. The Many Faces of Privatisation // Higher Education Management. 1996, vol. 8, no. 3, p. 39–59.

5. Teichler U. Higher Education and Employment

Twenty-Five Years of Changing Debates and Realities // Higher Education Management. 1996, vol. 8, no. 3, p. 25–39.

6. Teichler U. Occupational Structures and Higher Education // The Encyclopedia of Higher Education. 1992, vol. 2, p. 975–992. Pergamon Press.

7. Hough J. R. Finance // The Encyclopedia of Higher Education. 1992, vol. 2, p. 1353–1358.

8. Le Waseur P. M. 1970–1995: An IMHE Perspective on Higher Education in Transition // Higher Education Management. 1996, vol. 8, no. 3, p. 7–15.

**EUROPEAN IDEA OF HIGHER EDUCATION AREA:
BOLOGNA DECLARATION – EXPECTATIONS AND ACTIONS**

Birutė Pociūtė

Summary

European cultural dimensions. This implies: developing a Europe of knowledge, strengthening of stable, peaceful and democratic societies; enhancing mobility in employment and study; implementing the Bologna Magna Charta Universitatum 1988. In short the Declaration focuses on the promotion of co-operation and international competitiveness of European higher education.

There are expectations of national reforms: the changes in two-tier degree structures, shorter first degrees, bridges between university and non-university sectors and external evaluation. At the institutional level, the reforms should also be considered to shape the curriculum development and evaluations (more professionally relevant, more international and more multidisciplinary).

The article focuses on the universities role to fa-

ilitate study and labour mobility. Identifying labour needs calls for a constant update of the curriculum. The question is whether universities should move to professional training instead of providing an academic education.

The article is dealing with the difficulties of the implementation of Bologna Declaration: a tension between academic education and professional training, between equality and opportunity, between internationalisation and globalisation and etc. Mass higher education and life long learning cannot be uniform across individuals, communities and countries. Reality is different in many universities, but the changes are needed in many universities too.

Gauta 2001 10 15

Priimta 2001 11 26